

Інтерактивна школа сучасного вчителя-словесника

АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ В АСПЕКТІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Леся Гапон
22 березня 2021 року

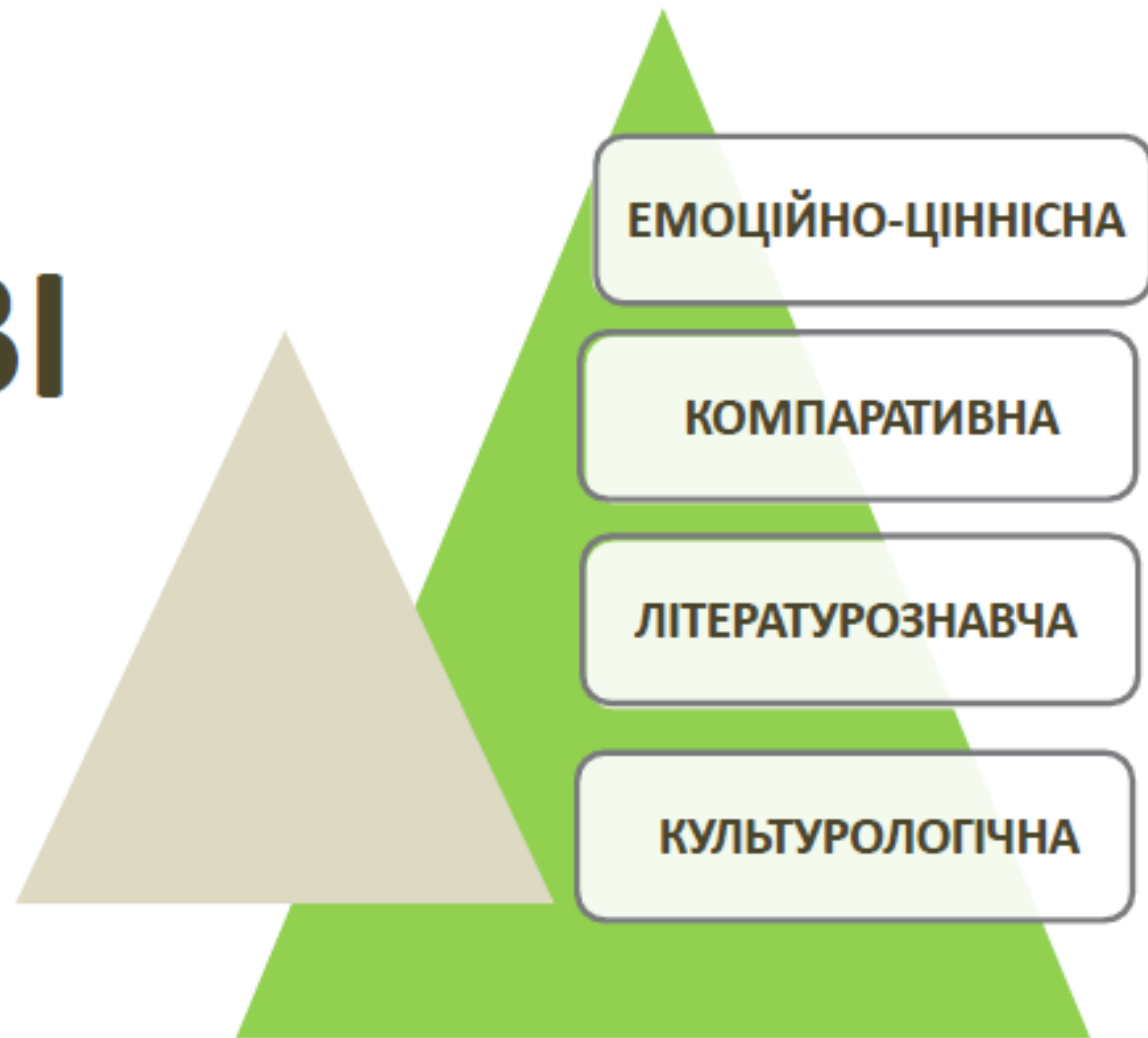

План

1. Змістові і наскрізні змістові лінії на уроках літератури для формування компетентностей
2. Шляхи формування ключових компетентностей на уроках словесності
3. Кластерні компетентнісно зорієнтовані завдання
4. Цілісний аналіз твору
5. Прийоми інтерактивної взаємодії на уроках літератури

НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
РЕАЛІЗОВУЄМО

**ЗМІСТОВІ
ЛІНІЇ**

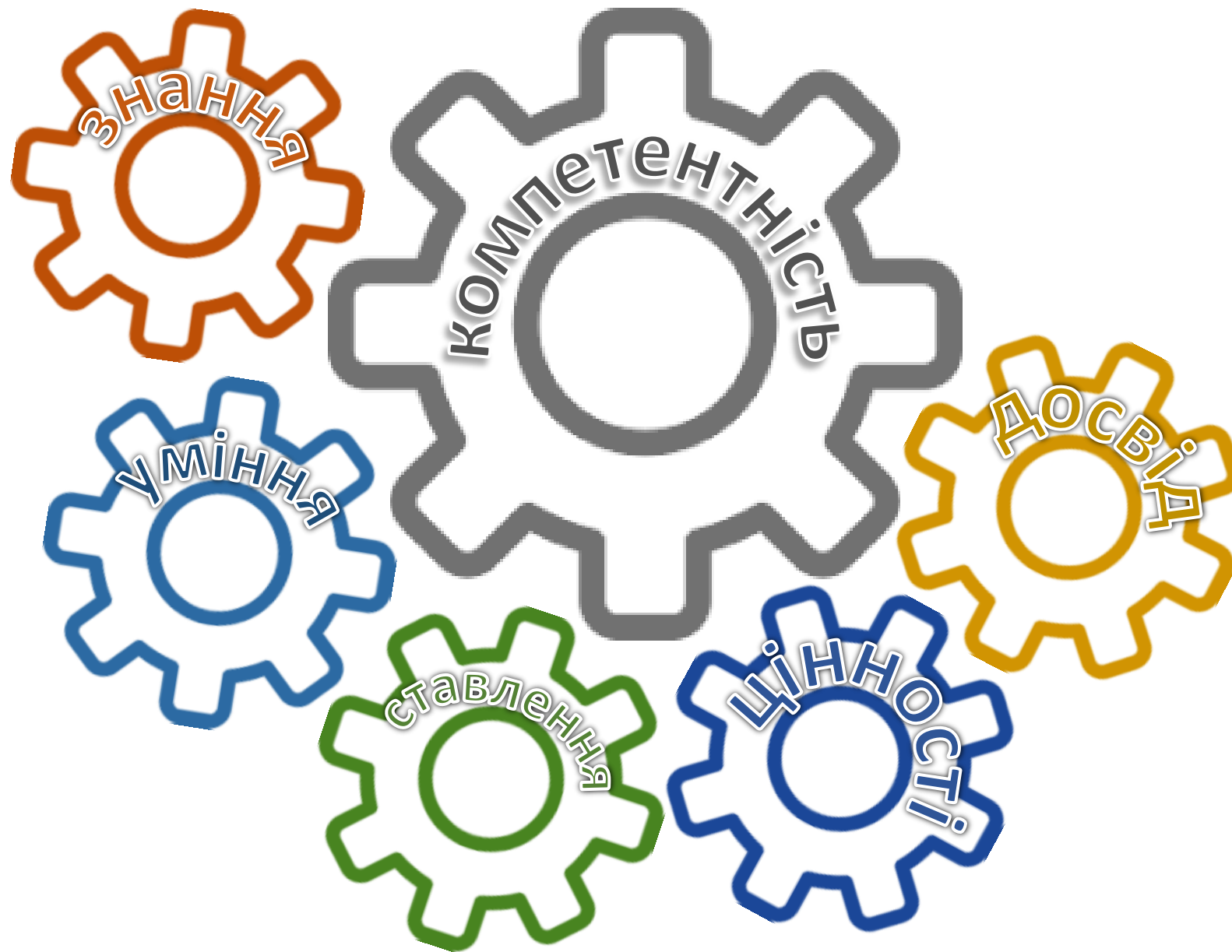
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РЕАЛІЗОВУЄМО

НАСКРІЗНІ ЛІНІЇ

НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ФОРМУЄМО КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

- спілкування державною мовою
- спілкування іноземними мовами
- математична компетентність
- компетентності в природничих науках і технологіях
- інформаційно-цифрова компетентність
- уміння вчитися впродовж життя
- ініціативність і підприємливість
- соціальна та громадянська компетентності
- обізнаність та самовираження у сфері культури
- екологічна грамотність і здорове життя

Компетентності – це багатовимірні утворення, що містять когнітивні, емоційні, мотиваційні та ціннісні елементи.

Когнітивні елементи: знання, уміння.

Некогнітивні елементи: досвід діяльності, ціннісне ставлення.

Шляхи формування ключових компетентностей

Інтегроване вивчення української літератури

- з предметами економічного
- з предметами природничого циклу,
- з курсами за вибором

Реалізація діяльнісного підходу, використання інтерактивних методів навчання

- дерево ухвалення рішень
- асоціативний кущ
- робота текстом-джерелом
- рольова гра
- диспут
- ментальні карти

Когнітивні гачки - звернення до досвіду учнів

- особисті конструкти-еталони
- інтелектуальні ресурси
- реальні факти успіху відомих людей (наприклад, порівняння дій Терещенків і героїв Карпенка-Карого)

Аналіз та інтерпретація художніх текстів

- ідейно-тематичний аналіз
- пообразний аналіз
- цілісний аналіз
- аналіз «за автором»

Кластерні компетентнісно зорієнтовані завдання

- стимул
- мотивація
- задачне формулювання
- ключі
- модельні відповіді

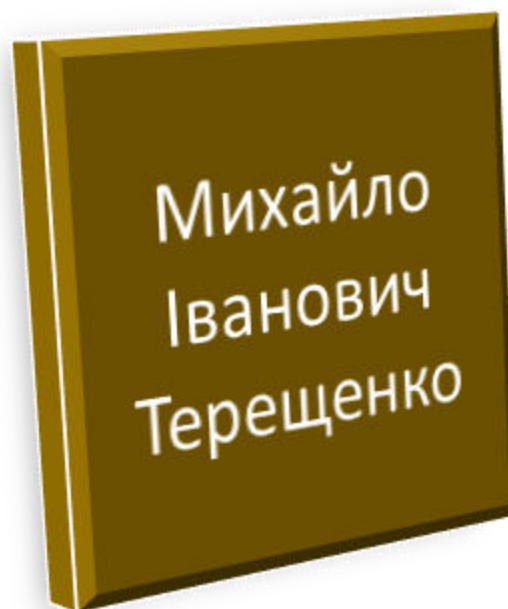
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІТЕРАТУРИ

«МАРУСЯ»

- громадянська компетентність
- підприємницька компетентність

«СТО ТИСЯЧ»

- підприємницька компетентність

одійність – доповнив блискучою освітою, став одним із найбагатших і найвпливовіших людей в Російській імперії. У юному віці пробував розвиватися між бізнесом, політикою, брав участь у Першій світовій війні. У тридцять років утратив усе, заарештований більшовиками, у жахливій камері Петропавлівської фортеці під щоденними знущаннями чекав смерті. Утікав до Норвегії в товарному вагоні; зомлілого, майже замерзлого його дивом помітили і врятували. Як міністр фінансів Михайло Терещенко взяв державну позику для оборони імперії під особисту гарантію, довелося продати все майно за кордоном, віддати гроші в іноземних банках, але борги лишилися. Михайло Іванович уважав головним те, що він вижив, зумів перекреслити минуле, почати все спочатку звичайним клерком у норвезькому банку. Він використав свій шанс фінансового генія, здивувавши світ, досягнув влади, впливу, повернув величезні борги як поручитель за свою країну, відновив репутацію чесної та непідкупної людини. Обставини, які довели б до загибелі слабкішу людину, для М. Терещенка стали засобом досягнення тріумфальних перемог.

КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІТЕРАТУРИ

Компетентнісна «сила» есе. У повісті «Кайдашева сім'я» маємо дійсність, яка постає комічно-сатиричною через численні конфлікти й протистояння між членами родини. Твір дає підстави говорити про **громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.** Негаразди в родині позначаються на створенні конфліктного мікроклімату, який не дає можливості жити у щасті й гармонії.

КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІТЕРАТУРИ

ХІБА РЕВУТЬ
ВОЛИ,
ЯК ЯСЛА
ПОВНІ?

Компетентнісна «сила» есе. На матеріалі роману «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» доцільно говорити про дві ключові компетентності: *громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей*, а також про *компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій*, позаяк важливо навчитися аналізувати життя персонажів через біологічні чинники генотипу, який може впливати на ту чи ту модель соціальної поведінки. Фенотип і генотип — два поняття, які визначають людську діяльність і поведінку, тож їх важливо брати до уваги і під час аналізу художнього твору, й під час розуміння подій у реальному житті.

КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІТЕРАТУРИ

НЕОКЛАСКИ: РИЛЬСЬКИЙ, ЗЕРОВ

- володіння іноземною мовою
- культурна компетентність

«МАЙСТЕР КОРАБЛЯ»

- компетентності природничих наук, техніки, технології

«МОМЕНТ», «МІСТО»

- навчання впродовж життя, математична компетентність

Кластерні компетентнісно орієнтовані завдання

- ✖ **Стимул** (основна інформація: текст, таблиця, графік із даними) містить мотиваційний елемент (повсякденна ситуація/контекст завдання)
- ✖ + запитання (2-5, а може бути й одне

СТИМУЛ

ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАВДАННЯ

ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ

ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНЮВАННЯ

Економічні дослідження (С.Дячок)

*Із запропонованих способів
обери шляхи збагачення
Бобренків:*

- здавали землю в оренду
- економили
- позичали гроші під відсотки
- невтомно працювали
- грабували багатих

Прочитай уривок із твору Ліни Костенко "Маруся Чурай".

От що в нас гарне, так ото садочки.

І ми жили, щоб гірш за всіх, то ні.

Достаток? Був. Як кажуть, дві сорочки —
одна в пранні, а друга на мені.

Бобренки, ті не дуже бідували.

Вони в оренду землю віддавали.

У Кривохатках хатка та нова —
єдина, може, хатка не крива.

Але й жили! Душили копійчину.

У дві душі робили без спочину { ;86}

Інформаційно-математична компетентність (С.Дячок)

- Про кого йдеться в уривку?
- Визначте звідки, куди та з якою метою мчав самотній вершник
- Який спосіб подолання відстані обрав герой?
- Якого символу не вистачає у сучасних гугл-картах?
- Визначте за допомогою гугл-карти, скільки часу витратив гінець
- Які математичні параметри для цього потрібні (відстань і час- у розділі «Сповідь» – 3 дні, від Полтави – в Білу Церкву і назад, ще треба врахувати, що ці міста по різні боки Дніпра)
- Позначте маршрут на контурній карті

Прочитай уривок із твору Ліни Костенко "Маруся Чурай".

Тим часом гінець доганяє світання
і клаптями ночі доточує дні.
І кожна хвилина, здається, – остання,
і крихта надії кричить йому: "Ні!"
О скільки нам, Боже, ти степу одміряв!
Долини і кручі, – якби навпростець!
Трубіж, Переяслав, Дніпро, Трахтемирів...
– Невже я не встигну? Невже це кінець?!
У Києві – пекло. У Хвастові – чорно.
Кипить і клекоче усе за Дніпром.
Коли б хоч не пізно. Якби позавчора.
Який він повільний, цей клятий пором!
В полях Подніпров'я, од крові обдутих,
де завжди хтось цілить тобі межі пліч,
коня поміняти в козацьких радутах
і мчати, і мчати крізь день і крізь ніч!

Екологічна грамотність (С.Дячок)

- Чому історію Марусі Чурай можна асоціювати із фразеологізмом «неопалима купина»?
- Якого походження фразеологізм «неопалима купина»?
- До яких іще біблійних мотивів звертається Ліна Костенко у своєму творі?

Перший розділ роману у віршах "Маруся Чурай" Ліна Костенко називає "Якби знайшлась неопалима купина".

Неопалима купина - це палаючий кущ, що не згорає, в якому Бог з'явився Мойсєєві. *«Мойсей погнав овець біля Божої гори, побачив він ангела, що з'явився у вогненному кущі. Коли Мойсей підійшов до куща, щоб подивитися, «чому кущ горить вогнем, але не згоряє», - читаємо у Книзі Вихід, - то вже Бог покликав до нього з палаючого куща, закликавши вивести народ Ізраїлю з рабства Єгипту в Обітовану землю».*

До речі, за цвітінням цієї рослини, купини, можна поспостерігати навесні у природному заповіднику "Медобори", що на Тернопільщині.

Пісні Марусі Чурай – теж вічні, навіть якщо у 1658 році під час пожежі в Полтаві згоріли всі судові справи.

Аналіз художнього твору

1. Ідейно-тематична основа
2. Проблематика
3. Ліричний герой
4. Текстуальний аналіз
5. Мовно-виражальні засоби
6. Враження-асоціації
7. Виразне читання
8. Мистецький контекст, міжпредметні зв'язки
9. Власна творчість

ТЕМА

ПРОБЛЕМА

ІДЕЯ

1

Формулюється називним реченням

Формулюється у формі запитання, або одним словом чи протиставним поняттям

Формулюється у формі відповіді на запитання-проблему

2

Явища , поняття, які знайшли своє відображення у творі

Складне питання, що порушується автором

Відповісти так, як відповів би сам автор, визначити оцінку, яку дав автор

3

- історія нації
- природа
- внутрішній світ людини

- екологічна проблема
- проблема добра і зла
- Якою повинна бути людина?

- ідея – заклик
- ідея-заперечення
- ідея-ствердження

4

Тематика

Проблематика

Літературний рід: епос

Жанр: автобіографічний роман, «кінороман» (В. Панченко). (Роман новаторський, тож визначити його жанр досить складно, адже в ньому є й філософські роздуми, є й неоромантична любовна лінія, наявні риси пригодницького твору. Є також і футуристична спроба зазирнути в майбутнє, передбачити його. Отже, це твір зі складною організацією, що поєднав ознаки кількох романних різновидів)

Епоха: 1920-ті роки XX століття. Експериментальна проза 20-х років XX століття, авангардна проза (О. Сайковська)

Напрямок: модернізм (елементи детективного, пригодницько-авантюрного жанру; іонізація; романтика настрою; новітні образи моря, міста (мариністичний колорит); екзотичність (місця, імена), пейзаж)

Течія: неоромантизм

Проблематика роману:

Проблеми морально-філософського характеру:

- проблема людини, яка будуватиме майбутнє України, вільне від усіх темних прикмет попередніх часів;
- проблема сенсу життя, щастя, творчого покликання, молодості і старості;
- проблема творення нової української культури, культури нації;
- проблема оновлення в особистих стосунках.

Майстер на носі корабля — дерев'яна фігурка із профілем жінки, яка веде його вперед, оберігає від рифів. *Що повинна взяти із собою в подальшу дорогу українська нація? Який багаж духовності, які морально-етичні цінності? Що буде оберігати її в майбутньому?*

Мотиви:

- мотив молодості;
- мотив моря

Олена Деркач

*Ю. І. Яновський. Роман
«Майстер корабля».
Новаторство художньої
форми, проблеми творення
нової української культури.
Морально-етичні колізії
твору. Національне крізь
призму загальнолюдського*

«І шхуну з дерева мою між рифів проведу і скель...»

Ю. І. Яновський

Літературна візитка роману “Майстер корабля”

Образи моря та міста. Море в романі «Майстер корабля» є тлом, на якому розгортаються події, воно допомагає глибше розкрити внутрішній світ героїв. Море втілює далеку мрію й нові, незвідані дороги, як і зауважив Ю. Яновський: «Я ніколи не любив ходити по дорогах. Тому я й люблю море, бо на ньому кожна дорога нова й кожне місце — дорога».

Образ міста саме у 20-х роках ХХ ст. відображається в українській літературі повнокровно, це вже не абстрактне поняття, а берег, до якого прагнуть літературні герої. Ю. Яновський творить художній простір, у якому розгортається більшість подій у місті біля моря, не згадуючи його конкретної назви, проте читач бачить, як кадри старого документального фільму, у ньому Одесу середини 20-х років минулого століття, яку називали «Голлівудом на березі Чорного моря».

Олена Деркач

*Ю. І. Яновський. Роман
«Майстер корабля».
Новаторство художньої
форми, проблеми творення
нової української культури.
Морально-етичні колізії
твору. Національне кризь
призму загальнолюдського*

«І шхуну з дерева мою між рифів проведу і скель...»

Ю. І. Яновський

Метод написання: прийом ретроспекції: про минуле, але з висоти майбутнього

Символіка твору: *корабель* – образ держави; *робота над будівництвом вітрильника* – поривання людини до гармонії із собою, світом; *стародавні креслення для справжнього корабля* – програма духовного відродження українців для власного шляху розвитку

Художні деталі: штормовий вітер, берег, морські простори, якір

Постскрипtum: у романі утверджується романтика вітаїзму, непереможне життєлюбство, яке наснажувало багатьох митців 20-х рр. ХХ століття. Ю. Яновський опоетизував вільне творче начало в українській людині, розбудженій до нового життя. (Це символізує будівництво вітрильника).

Роман «Майстер корабля» у просторі і часі

Події	Ідейне навантаження	Часопростір	"Енергія" подій	Колористика	Звукове розмаїття	Психологія відображення подій
Спогади То-Ма-Кі						
Пригоди Богдана						
Листи Тайях						
Будівництво корабля						

Море і місто у просторі і часі

Море у часі і просторі	Місто у часі і просторі
<i>настирливість</i>	<i>цемент, асфальт, машини</i>
<i>кожна дорога нова і кожне місце - дорога</i>	<i>пам'ятник французькому герцогові</i>
<i>солодка млюсть ефіру</i>	<i>рівні вулиці, будинки, готелі, бульвари, трамваї</i>
<i>морська диявольщина, заобрійна синь</i>	<i>тротуари з квадратових плит чорного каменю</i>
<i>розпутна красива жінка</i>	<i>завулки, що ведуть на набережну</i>
<i>чорне страшне море, безодня води й гніву, натура зрадлива, зовуча й сувора</i>	<i>кінофабрика</i>
<i>вільне море, пустельний степ одного обарвлення й одного запаху</i>	<i>клітка зоологічного саду</i>

Ознаки неоромантизму в романі «Майстер корабля»

Екзотика	ефект “шуму і рокоту” моря, “заобрійна синь”, далекі краї, причорноморське місто, мелодія імен, поезія корабельної термінології, зшиток англійського паперу XVII століття	острови Ява, Пао, озеро Комо, міста Генуя, Мілан, Одеса, пам’ятник Рішельє
Герої, піднесені над буднями	поезія “дивних людей”, культ жіночності, вірної дружби, краси людських взаємин	Сев, Редактор, Тайях
Вітаїзм	хвала життю, “життя є молодість, труд і любов”, “елліністичне світовідчуття”	ода молодості, любові та творчості
Символіка	“О корабле, тебе вже манить хвиля моря?” (Горацій)	корабель - символ держави, майстер корабля - “веселий народ”, який творить свою Республіку

Калейдоскоп психологічних особливостей роману «Майстер корабля»

I дослідницька група

Завдання: дослідити психологічні особливості спогадів сімдесятирічного То-Ма-Кі

Психологічна картка

- «Настрій» сповіді То-Ма-Кі
- Мораль вчинків
- Особливості стосунків з іншими персонажами
- Почуття героя, його характер
- «Візерунки» психологічних проблем у сповіді
- Графічна модель психології сповіді

II дослідницька група

Завдання: дослідити психологічні особливості пригод Богдана

Психологічна картка

- «Настрій» розповіді Богдана
- Мораль вчинків
- Особливості стосунків з іншими персонажами
- Почуття героя, його характер
- «Візерунки» психологічних проблем у розповіді
- Графічна модель психології розповіді

III дослідницька група

Завдання: дослідити психологічні особливості листів Тайях

Психологічна картка

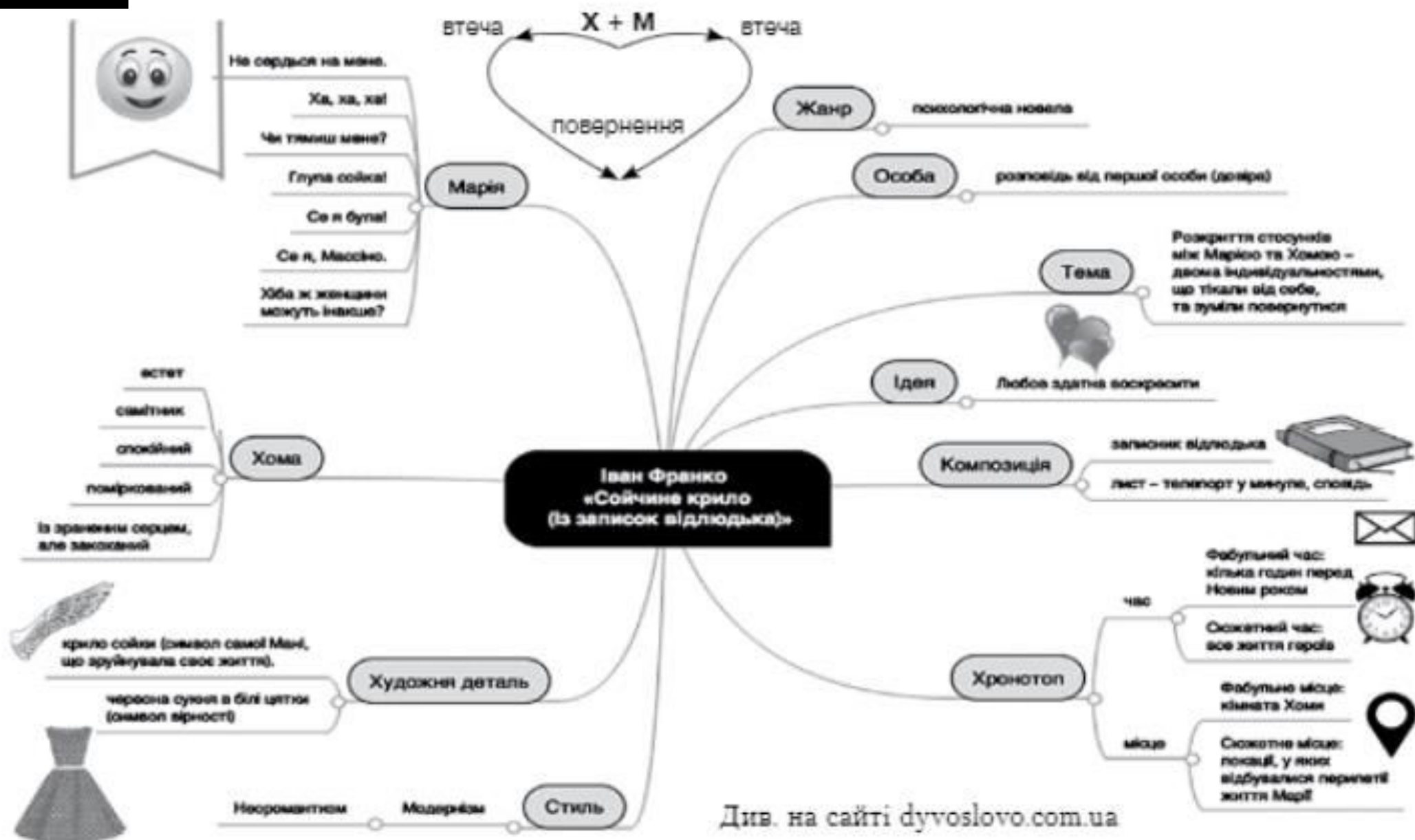
- «Настрій» листів Тайях
- Мораль вчинків
- Особливості стосунків з іншими персонажами
- Почуття героїні, її характер
- «Візерунки» психологічних проблем у листах
- Графічна модель психології листів

Ментальна карта

Ментальна карта (mind-map, mindmapping) – це графічне відображення процесів багатовимірного мислення.

Основні принципи створення ментальних карт:

- об'єкт уваги (вивчення) сфокусовано в центральному образі;
- основні теми та ідеї, пов'язані з об'єктом уваги, розходяться від центрального образу у вигляді ідей;
- використання стрілок для підкреслення зв'язків між елементами інтелект-карти;
- головний принцип – одне ключове слово на кожну лінію;
- використання графічних образів;
- робота як мінімум з трьома й більше кольорами тощо.

Прийом «Опиши героя»

Учні мають описати героя:

- 1-й рядок — ім'я;
- 2-й рядок — 3–4 прикметники, які його описують;
- 3-й рядок — важливі стосунки;
- 4-й рядок — 2–3 речі, люди чи ідеї, які любив цей герой;
- 5-й рядок — три почуття, які відчувала ця людина;
- 6-й рядок — три страхи, яких зазнала людина;
- 7-й рядок — досягнення;
- 8-й рядок — 2–3 речі, які людина хотіла бачити, здійснити, пережити;
- 9-й рядок — місце проживання;
- 10-й рядок — прізвище.

Сторителінг

- Сторителінг, або розповідання історій, особливо ефективний в епоху технологій, коли факти, що їх мають запам'ятати на уроках учні, губляться серед інформаційного шуму. Вдало побудована історія має великий шанс прижитися серед учнівської аудиторії. Адже розповідання історій передбачає вкраплення власного або чужого досвіду, комунікацію та емоційне співпереживання.
- *Запропонуйте учням обрати одного героя чи героїню з твору, який вони прочитали, та приготувати невеличкий виступ-розповідь на тему «Який я персонаж?».*
- *У виступ варто включити цікаві факти про героя, його пригоди і ту епоху, про яку учні дізналися з твору.*

Ключові принципи сторітелінгу

Персонаж

- торії має бути якомога ближчим до аудиторії, адже інакше слухачі не будуть співпереживати йому, не зможуть «приміряти» образ цього персонажа на себе. А це якраз одне з основних завдань сторітелінгу — зробити слухача безпосереднім учасником історії.

Інтрига

- в історії дозволяє утримати увагу аудиторії, вона змушує послухати всю історію, з нетерпінням чекаючи, чим все скінчиться. Втім, занадто затягнутою інтрига бути не повинна, інакше уваги аудиторії не вистачить, щоб дослухати історію до кінця.

Сюжет

- в історії потрібен обов'язково. Він зазвичай буває класичним, тобто побудованим у вигляді «ланцюжка» з зав'язки, розвитку, кульмінації і розв'язки.

СЕНКАН

Сенкан - це вірш , який синтезує інформацію і факти у стисле висловлювання, яке описує чи віддзеркалює тему.

Сенкан має п'ять рядків:

- перший рядок має містити слово, яке означає тему (зазвичай це іменник)
- другий рядок це опис теми , який складається з двох слів (два прикметники)
- третій рядок називає дію , пов'язану з темою, і складається з трьох слів (зазвичай це дієслова)
- четвертий рядок є фразою, яка складається з чотирьох слів і висловлює ставлення до теми, почуття з приводу обговорюваного
- останній рядок складається з одного слова синоніма до першого, у ньому висловлюється сутність теми (ніби робиться підсумок)

Франко.

Геніальний, неповторний.

Страждав, боровся, писав.

Вічний революціонер, український Мойсей.

Поет.

Використана література

1. Наталія Романишина «Літературна освіта в економічному вимірі» (розвиток підприємливості учнів на уроках вивчення трагікомедії Івана Карпенка-Карого «Сто тисяч»)
2. Дмитро Дроздовський «Компетентності літератури»
3. Світлана Дячок «Інтелектуальні ігри як засіб формування компетентностей»
<https://www.facebook.com/sunbook.ua/videos/173829670976544>